

Kardinální ctnosti v Husově *Komentáři Sentenci*

Tomáš Machula

1. KDE HLEDAT HUSOVU ETIKU?

Postava Jana Husa je obvykle představována v souvislosti jeho důrazu na věrnost svému svědomí a na morální rozměr lidské osobnosti vůbec. Význam tepání hříčů duchovenstva i lidu je jedním z klíčových témat Husových kázání a jeho tragický konec je obvykle interpretován jako příklad jasné a morálně pevné pozice, jejímž cílem byla obroda církve.¹ Je proto zajímavé, že se na rozdíl od teologických otázek spojených s církví a eucharistií příliš neřeší otázky teoretických východisek Husových morálních postojů. Důvodem může být to, že se nejedná o problematiku nebo kontroverzní otázku. Jisté kontroverznosti může nabýt až při kazatelských či jiných reformně naladěných praktických aplikacích morálních principů. Tam už se ale pozornost věnuje více tématům, na něž jsou morální východiska aplikována. Stojí tedy za pozornost podívat se i na místa, která nejsou přímo spojena s klasickými husovskými kontroverzemi, ale která pro pochopení osobnosti a jednání pražského mistra nejsou bezvýznamná.

Na prvním místě musíme konstatovat, že vlastní systematické pojednání o etice u Husa prakticky nenajdeme. Jedinou významnější výjimkou je jeho *Komentář Sentenci*, tedy základní dílo každého univerzitně vzdělaného teologa vrcholného středověku. Jedná se o teologické dílo postavené na zaujetí vlastního postoje k tematice předložené ve čtyřech knihách *Sentenci* od pařížského mistra a následně biskupa Petra Lombardského.² V Husově době již můžeme mluvit o konci velké éry středověkých komentářů.³

---

¹ K. SKALICKÝ, „Rozhovor o Husovi a husitství,“ in též, *Zápasy o zítřek aneb Quo vadis ecclesia*, Rychnov nad Kněžnou: Ježek, 2000, s. 58–64 (60): „Vždyť o co šlo Husovi tak silně, že za to byl ochoten obětovat i svůj život, byla právě obnova katolické církve.“

² Srov. Philipp W. ROSEMAN, *Peter Lombard*, Oxford: Oxford University Press, 2004.

³ Seznam komentářů lze najít v klasickém, ale již zastaralém díle Friedrich STEGMÜLLER, *Repertorium commentariorum in Sententias Petri Lombardi*, Würzburg: F. Schöningh, 1947

Husův *Komentář* je v celku standardní a nepředstavuje zásadní nebo zlomový příspěvek v dlouhé tradici tohoto literárního žánru.⁴ Jeden z největších znalců teologického díla pražského mistra Paul de Vooght k tomu říká: „Vrátíme-li se k *Výkladu Sentencí*, neudiví nás, že dokonce i oddaní Husovi obdivovatelé připustili, že v nich neobjevili nic osobitého.“⁵

Podíváme-li se na etická témata Husova komentáře, najdeme je ve druhé a třetí knize. Jsou to především: vztah vůle a intelektu, milost a ctnost (II, d. 24–28), úmysl a hřích (II, d. 35–43), teologické ctnosti (III, d. 23–32), kardinální ctnosti (III, d. 33), přikázání, ctnosti a některá konkrétní témata (III, d. 36–40). V této krátké studii se zaměříme na téma ctností, neboť ty představují v Husově komentáři poměrně rozsáhlou část a odpovídají i středověkému, aristotelsky laděnému důrazu na způsob přístupu k lidské morálce. Téma ctností je ovšem poměrně široké. Ze třech hlavních typů ctností (rozumových, morálních a teologických) se soustředíme na ctnosti morální, které jsou obvykle reprezentovány čtyřmi hlavními (kardinálními) ctnostmi, neboť ty představují morální témata v prvé řadě. Ctností rozumových a teologických se dotkneme pouze natolik, nakolik půjde o souvislost s ctnostmi kardinálními.

2. DEFINICE CTNOSTI

Dříve než přistoupíme k pojednání o kardinálních ctnostech, všimneme si otázky obecnějšího rázu, totiž definice ctnosti vůbec. Husův komentář zde totiž v podstatě souzní s augustinovským řešením, které

(zmínku o Husově komentáři najdeme v 1. svazku na s. 224). K novějším projektům systematizace komentářů *Sentencí* srov. Steven J. LIVESY, „*Lombardus electronicus*: A Biographical Database of Medieval Commentators on Peter Lombard's *Sentences*“, in *Medieval Commentaries on the Sentences of Peter Lombard*, sv. 1, ed. G. R. Evans, Leiden: Brill, 2002, s. 1–23.

⁴ Srov. *Spisy M. Jana Husi, Super IV Sententiarum*, ed. Václav Flajšhans, Praha: Nákladem Jar. a Bursika a Jos. Vilímka, 1904–1906. Při citacích uvádíme v závorce i strany tohoto vydání.

⁵ Paul de VOOGHT, „Kacířství Jana Husa (5),“ *Theologická revue* 1997, č. 5, s. 65–72. De Vooght s tímto pohledem spíše nesouhlasí a zdůrazňuje některé svébytné rysy Husova komentáře.

ale sám pražský mistr na jiných místech koriguje. Augustinova definice ctnosti, kterou Hus komentuje,⁶ zní takto:

Ctnost je dobrá kvalita mysli, díky níž správně žijeme, kterou nelze použít špatným způsobem a kterou v člověku vytváří bez nás pouze Bůh.⁷

Hus s uvedenou definicí vyslovuje souhlas. Na námitku, že by muselo být ctnostné i malé dítě v milosti, odpovídá rozlišením prvního a druhého aktu ctnosti, kdy první znamená samotné formování subjektu habitem ctnosti, zatímco druhý představuje konkrétní ctnostnou činnost. První akt ctnosti má ctnostný člověk nepřetržitě, zatímco druhý může být aktuální jen někdy. Hus zde přímo zmiňuje malé dítě, jemuž jeho nedostatečná síla⁸ neumožňuje přímo ctnost projevit. Definici považuje za zdařilou proto, že jmenuje všechny čtyři příčiny ctnosti:

Formální příčina je zachycena v rodu a diferenci, když se říká *dobrá kvalita*, materiální příčina ve slově *mysli*, neboť ctnost je v mysli jako forma v materii, finální příčina ve slovech: *díky níž správně žijeme*, a účinná příčina ve slovech: *kteou dává Bůh*.⁹

Daná definice je, jak sám Hus na uvedeném místě uznává, v rozporu s Aristotelem, podle něhož není ctnost pouze Božím darem, ale vzniká z opakovaného svobodného konání odpovídající činnosti.¹⁰ Mistr Jan v tomto bodě ale není zásadně protiaristotelský. Na jiném místě totiž uznává, že morální ctnost je získaná z našich skutků. Taková ctnost je ale dosud nedovršena vlitou ctností lásky (*caritas*).¹¹ Hus na citovaném místě přímo říká, že je morální ctnost získaná i vlitá, pokaždé ale v jiném ohledu. V tomto smyslu se jeho přístup jeví jako v zásadě shodný s Tomášem Akvinským, který ale stav ctnosti neformované láskou a formo-

⁶ Srov. M. Jan Hus, *Super IV Sententiarum*, lib. III, d. 27, 1–4 (s. 304–306).

⁷ AUGUSTIN, *De libero arbitrio* II,19 (PL 32, 1268): „Virtus est bona qualitas mentis, qua recte vivitur, qua nemo male utitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur.“

⁸ Mluví o *puer infirmosus*; my bychom mluvili o nízkém stupni ontogenetického vývoje dané osoby.

⁹ M. Jan Hus, *Super IV Sententiarum*, lib. III, d. 27, 3 (s. 305): „Unde in diffinitione tanguntur omnes cause virtutis: causa formalis tangitur in genere et differentia, cum dicitur *bona qualitas*; materialis, cum dicitur *mentis*: ipsa enim est in mente, sicut forma in materia; causa finalis tangitur, cum dicitur *qua recte vivitur*; causa efficiens, cum dicitur *quam Deus dat*.“

¹⁰ Srov. ARISTOTELÉS, *Ethica Nicomachea*, II,1 (1103b6–25).

¹¹ Srov. M. Jan Hus, *Super IV Sententiarum*, lib. III, d. 33, 4 (s. 474).

vané láskou rozlišuje přesněji pomocí distinkce mezi ctností prospívající a neprospívající k dosažení života věčného.¹²

Lze proto konstatovat, že se při úvaze nad Augustinovou definicí projevuje Jan Hus jako v první řadě augustinovský laděný teolog, který se soustředí na situaci křesťana v milosti Boží.¹³ V tomto pohledu pak přímo ztotožňuje ctnost, lásku a milost:

Ctnost, milost a láska, díky níž se o člověku nebo o rozumovém tvorů říká, že je milý Bohu, jsou totéž. A vzhledem k tomu musíme dospět k závěru, že každá morální ctnost je vlitá kvalita, ačkoli vlitá kvalita není každý úkon ctnosti. Příkladem je výše uvedený vztah světla a osvětlené barvy. Světlo je totiž vléváno, ale osvětlená barva nikoli.¹⁴

V tomto důrazu na výlučný božský původ ctnosti se Jan Hus zásadně odlišuje od Tomáše Akvinského a je si toho vědom, neboť to v textu přímo zmiňuje. Podle Tomáše Augustinova definice bez dodatku „kterou v člověku vytváří bez nás pouze Bůh“ platí pro všechny ctnosti. Dodatek se týká pouze ctností vlitých.¹⁵

3. KARDINÁLNÍ CTNOSTI

Hus představuje čtveřici morálních ctností (spravedlnost, statečnost, prozíravost a uměřenost) klasickým způsobem¹⁶ jako ctnosti obecné, hlavní a kardinální. Kardinální jsou proto, že se kolem nich točí veškeré věci morální povahy, podobně jako se dveře otáčejí kolem veřejí (*cardines*). Obecným se míní to, že jsou jakýmsi obecnými charakteristikami všech ctností:

¹² Srov. TOMÁŠ AKVINSKÝ, *ST I-II*, q. 65, a. 2.

¹³ Paul DE VOOGHT, „Kacířství Jana Husa (25),“ *Theologická revue* 2002, č. 1, s. 4–29, zvl. s. 20: „Sv. Augustin se těší naprostě Husově přízni. Hus má jedinou ctižádost, a to řídit se jeho učením.“

¹⁴ M. Jan Hus, *Super IV Sententiarum*, lib. III, d. 27, 4 (s. 306): „Sic ergo patet, quod virtus, gracia et caritas, qua homo vel creatura rationalis dicitur cara Deo, sunt idem; et iuxta hoc debet consequenter dici, quod omnis virtus moralis est qualitas infusa, quamvis non omne opus virtutis est qualitas infusa. Exemplum superius de lumine et colore illuminato. Nam lumen infunditur, sed non color illuminatus.“

¹⁵ Srov. TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Quaest. disp. de virtutibus*, q. 1, a. 2.

¹⁶ Srov. M. Jan Hus, *Super IV Sententiarum*, lib. III, d. 33, 1–6 (s. 474–476).

Každá ctnost, která činí dobro vzhledem k rozumu, se nazývá prozíravost; každá ctnost, která ho činí na způsob náležitého a řádného, se neývá spravedlnost; každá ctnost, která usměřňuje vášně, se nazývá uměřenost; a každá ctnost, která člověka upevňuje proti jakýmkoli vášním, se nazývá statečnost.¹⁷

Za hlavní se pak tyto ctnosti označují proto, že představují kultivaci hlavních duševních hnutí. „Habity jsou určovány svými úkony a úkony zase svými předměty“,¹⁸ uvádí Hus klasickou myšlenku o druhovém určení neboli specifikaci úkonů a habitů. To znamená, že určitá oblast našich duševních hnutí určuje druh našich úkonů, které této oblasti odpovídají. A habity jsou druhově určeny podle úkonů, k nimž se jakožto příslušné zběhlosti vztahují. Hus rozvrhuje čtveřici hlavních ctností podle hlavních předmětů vnitřních i vnějších hnutí člověka následujícím způsobem:

úkony		jejich hlavní předmět	odpovídající hlavní ctnost
vnitřní vášně	dychtivosti	potěšení z dotyku	uměřenost
	vznětlivosti	obtíže, které znamenají smrtelné nebezpečí	statečnost
jednání navenek	ve vztahu ke společně sdíleným věcem	věci potřebné	spravedlnost
	s ohledem na rozumnost jednání	činnosti, k nimž vede rada rozumu	prozíravost

Jak je zřejmé, uměřenost a statečnost jsou ctnosti kultivující snaživé neboli apetitivní síly smyslové části duše, tj. dychtivost (*concupiscibilis*) a vznětlivost (*irascibilis*). Jsou tedy v těchto silách jako ve svých *subjektech*. Subjektem spravedlnosti je pak vůle. Všechny tyto tři ctnosti jsou rozumové na základě účasti. Čtvrtou ctností je prozíravost, která je rozumová na základě své esence. Jejím subjektem je tedy rozum samotný.¹⁹

O získání těchto ctností pražský mistr říká, že jsou přirozené, vlité i získané, vždy ovšem v jiném ohledu.²⁰ V jakési zárodečné podobě jsou

¹⁷ M. Jan Hus, *Super IV Sententiarum*, lib. III, d. 33, 6 (s. 475): „Omnis virtus, que facit bonum in consideratione rationis, dicatur prudentia, et omnis virtus, que facit modum debiti et recti, dicatur iusticia, et omnis virtus, que cohibet passiones, dicatur temperantia, et omnis virtus, que facit firmitatem contra quascunque passiones, dicatur fortitudo.“

¹⁸ Tamtéž: „Habitús pensatur ex actibus et actus ex obiectis sive materia, circa quam.“

¹⁹ Srov. tamtéž (s. 476).

²⁰ Srov. M. Jan Hus, *Super IV Sententiarum*, lib. III, d. 33, 4 (s. 474).

nám vrozené, neboť máme jako lidé přirozený sklon k dobru. V rozvinuté podobě je pak získáváme opakováním příslušných úkonů. V tomto ohledu jsou kardinální ctnosti získané naší činností. A konečně musíme s ohledem na dokonalost těchto ctností říci, že jsou opravdovými ctnostmi až tehdy, jsou-li zformovány láskou (*caritas*). Láska je tedy jako vlitá teologická ctnost podmínkou dokonalosti ctností získaných. V tomto ohledu jde tedy mluvit o lásce jako jistém druhu vlitého prvku v morálních ctnostech.

4. SPOJENÍ CTNOSTÍ

Mluvíme-li o spojení kardinálních ctností, znamená to, že nemohou existovat jedna bez druhé. Velká diskuse k této otázce probíhala prakticky po celý vrcholný středověk. Východiskem byly především texty Aristotelovy *Etiky Nikomachovy*, které spojení ctností obhajují a jako spojovací článek vidí *fronésis* (*prudentia*, tj. prozíravost).²¹ Po představení celého problému především s odkazy na Aristotela a Augustina předkládá Hus výčet způsobů, v jakých se mluví o spojení ctností. Uvádí jich celkem pět, nicméně podrobněji reaguje pouze na tři z nich.²² Nejde o pět nutných důvodů pro spojení ctností, ale pouze o popis kontextů, v jakých se o spojení ctností mluví.

1. *Ctnosti jsou spojené z hlediska posledního cíle lidského života.* Všechny totiž společně směřují k blaženosti. Zde se nejedná o nějakou argumentaci pro nutnost současného výskytu ctností ve smyslu „kdo má jednu ctnost, má všechny ctnosti“ (resp. naopak: „kdo nemá jednu ze ctností, nemá žádnou ctnost“), ale o konstatování potřebnosti všech ctností pro dosažení posledního cíle lidského života. Dalo by se tedy říci, že člověk může mít některou ze ctností, ovšem pro dosažení blaženosti je to málo.

2. *Ctnosti jsou spojené z hlediska jejich východiska (principium).* Zde se Hus vyjadřuje v souladu s výše probíranou otázkou definice ctností. Uvádí totiž, že ctnosti vycházejí z jediného východiska, kterým je Boží milost. Příklání se zde tedy k augustinovskému vyjádření *solus Deus dat*, tedy že ctnosti dává pouze Bůh. Tento bod lze tedy interpretovat jednak v silnějším smyslu, tj. že Bůh dává vždy všechny ctnosti, a tudíž jsou

²¹ Srov. ARISTOTELÉS, *Ethica Nicomachea*, VI,13 (1144b17).

²² Srov. M. Jan Hus, *Super IV Sententiarum*, lib. III, d. 36, 3 (s. 484–485).

nutně spojené, například proto, že je dokonalý a dává své dary vždy v dokonalosti a úplnosti, jednak ve slabším smyslu, tj. že všechny ctnosti mají společného dárce, ale ten je dává např. s ohledem na situaci a vhodnost i odděleně.

3. *Ctnosti jsou spojené co do času.* Tuto možnost pražský mistr nevysvětluje. Je ale poměrně jasné, že jde jen o pouhé konstatování možnosti spojení ctností pouhým společným výskytem. O žádné nutné spojení ctností nebo hlubší důvody společné přítomnosti ctností zde tedy nejde.

4. *Ctnosti jsou spojené z hlediska stavu dokonalosti.* Zde jde konečně o určitý způsob argumentace pro nutné spojení morálních ctností. Jednoduše řečeno jde o to, že máme-li mít jednu ze ctností dokonale, musíme mít i ostatní.

Jestliže je někdo prozíravý, pak má prozíravost, což je ctnost získání prostředků k dosažení spravedlnosti tak, že s nimi může daný člověk dostačujícím způsobem dosáhnout toho, že dá každému, co mu náleží, a když takto jedná, je spravedlivý. A protože člověk nemůže dospět od jedné spravedlnosti ke druhé, potřebuje k takovému jednání statečnost, tj. kardinální ctnost jednat vytrvale a s lehkostí. A tato statečnost je podle Iz 11 nazývána čtvrtým darem Ducha svatého. Ctnostnému člověku však nestačí mít statečnost, jestliže nemá uměřenost, která statečnost řídí. Ten, kdo má tělesnou statečnost, ale nemá náležitou míru jednání, bezpochyby tuto statečnost ničí. Ten, kdo má morální statečnost a nemá uměřenost, velmi rychle upadá.²³

5. *Ctnosti jsou spojené z hlediska habitů.* Tuto věc Hus také dále nerozvádí. Lze předpokládat, že jde pouze o konstatování společné rodové přirozenosti všech ctností.

Pro samotnou otázku je tedy klíčový čtvrtý z uvedených bodů. Ten totiž předkládá argumentaci pro závěrečné tvrzení, že „kdokoli má jed-

²³ Tamtéž (s. 485): „Sic enim quis est prudens, tunc habet prudenciam, que est virtus aptans media ad iusticie complementum, quibus mediis sufficienter positus sequitur, quod reddit unicuique, quod suum est et per consequens est iustus. Et cum homo non potest ire ad contemplacionem unius iusticie ad aliam, oportet eum habere fortitudinem sic aggrediendi vel agendi, cum fortitudo, que est virtus cardinalis, sit virtus constanter et hilariter operandum. Et hinc fortitudo dicitur quartum donum Spiritus Sancti Ysaie 11. Nec sufficit virtuoso habere talem fortitudinem, nisi cum hanc habeat temperanciam, fortitudinem regulantem; sicut enim habens fortitudinem corporis, sed carens modo operandi, fortitudinem illam destrueret infallibiliter, sic habens fortitudinem moralem, nisi habuerit temperanciam, citissime deviare.“

nu z oněch čtyř ctností, ten má každou, neboť jsou takto nutně spojené.“²⁴ Husova argumentace jde v logice jakéhosi vzájemného propojení morálních ctností, kdy se jedna neobejde bez druhé. Žádná ze ctností zde však nehraje roli výsadního spojovacího prvku. Tím se odlišuje od Tomáše Akvinského, který stejně jako Hus argumentuje pro spojení ctností, ale jako jejich spojnicí vidí prozíravost.²⁵ Vzhledem ke druhému z výše uvedených bodů se dá Husova pozice v jistém ohledu srovnat s přístupem Bonaventury, s nímž pražský mistr sdílí silnou augustinovskou inspiraci. Bonaventura připouští spojení ctností pouze u člověka dokonalého,²⁶ což je v případě křesťanské teologie zřetelně podmíněno Boží milostí. Zatímco u Bonaventury je však důraz kladen na roli teologické ctnosti lásky,²⁷ u Husa jde o soustředění se na vlité morální ctnosti. Ty jsou i podle Bonaventury s ohledem na jejich původ spojené vždy.

Důvody pro toto nutné spojení morálních ctností jsou podle Jana Husa následující čtyři body: (1) *štědlost Boha jakožto dárce, který nedává jednu ctnost bez druhé*. Zde se lze odkázat na druhý z výše uvedených způsobů, které Hus u spojení ctností uvádí. Lze říci, že původcem ctností je Bůh, a ten je dokonalý, což se zde projevuje v jeho štědrosti, s kterou dává své dary v plnosti. Opět se tedy setkáváme s důrazem na původ ctností v Bohu; (2) *jeden úd lidského těla potřebuje údy ostatní*. Jde víceméně o jakousi analogii celku ctností s celkem lidského těla. Přesvědčivost tohoto důvodu je spíše rétorická, protože vezmeme-li podobnost s tělem doslova, pak tělo bez některého z údů sice není dokonalé, nicméně může existovat. Není bez zajímavosti, že podobně založený argument používá Jan Duns Scotus, ale pro závěr zcela opačný, totiž jako argument proti spojení ctností. Mluví totiž o celku lidských smyslových schopností, které jsou samozřejmě žádoucí všechny, ale přitom je možné, že má člověk pouze některé z nich;²⁸ (3) *dokonalá harmonie*. Hus zde srovnává soulad ctností s harmonickým souladem strun kytary. Opět se jedná pouze o rétorickou přesvědčivost; (4) *potřeba všech ctností pro přemáhání všech neřestí*. Zde je přesvědčivost uvedeného důvodu opřena o předpoklad, že je žá-

²⁴ Tamtéž: „Quicumque habuerit unam istarum quattuor, habet quamlibet, cum ut sic necessario sunt connexe.“

²⁵ Srov. TOMÁŠ AKVINSKÝ, *ST I–II*, q. 65, a. 1.

²⁶ Srov. BONAVENTURA, *In libros Sententiarum III*, d. 36, a. 1, q. 3.

²⁷ Srov. tamtéž, q. 1–2.

²⁸ Srov. JAN DUNS SCOTUS, *Ordinatio III*, suppl. d. 36, a. 1.

doucí dosažení stavu dokonalosti. Ctnosti jsou v logice tohoto důvodu nutně spojené tehdy, má-li být člověk dokonalý.

Poslední otázkou, která se nabízí s ohledem na spojení ctností, je rozlišení mezi životem poutníka na této zemi a životem věčné blaženosti. Stejně jako řada jiných středověkých autorů se Hus ptá, zda kardinální ctnosti přetrvávají i v nebeské vlasti.²⁹ Odpovídá kladně, avšak s rozlišením různých typů úkonů, který těmto ctnostem nyní (z hlediska jejich přirozenosti) a poté (z hlediska posledního cíle) náleží. Statečný člověk například projevuje svou statečnost zde na zemi bojem za spravedlnost, zatímco v nebeské vlasti radostí z vítězství. V této otázce je Hus v podstatě zajedno s Tomášem Akvinským³⁰ a Bonaventurou.³¹

ZÁVĚR

Na základě toho, co bylo výše řečeno, lze konstatovat, že Husovo pojednání o kardinálních ctnostech je poměrně standardním stručným zpracováním, které nevybočuje ze stylu a argumentačních možností středověkých textů podobného typu. V řadě bodů je blízké Tomáši Akvinskému, kromě jedné větší odlišnosti, která však hraje v pojetí morálních ctností zásadní roli. Jde o ne zcela jasný poměr mezi chápáním kardinálních ctností jako vlitých a jako získaných. V textech pražského mistra najdeme oba pohledy, nicméně zřetelně převládá důraz na vlité morální ctnosti. Na většině míst je Husův důraz na božský původ morálních ctností dokonce kategorický. Není zcela jasné, zda se získané morální ctnosti pouze opomíjí, protože na ně není položen důraz, nebo zda Hus inklinoval k jejich úplnému vyloučení. Pravděpodobnější se jeví první možnost, neboť získané ctnosti jsou zmiňovány bez zásadně polemického kontextu. Důrazem na primárně teologický úhel pohledu, který staví do popředí božský původ dokonalostí člověka, vlité ctnosti a milost, je tak Hus bližší více Bonaventurovi, který s Husem sdílí silnou augustinovskou inspiraci i určitou marginalizaci svébytného filosofického založení teologického myšlení, které by bylo konzistentní a na přirozené rovině i samostatné a plnohodnotné.

---

²⁹ Srov. M. Jan Hus, *Super IV Sententiarum*, lib. III, d. 33, 5 (s. 474–475).

³⁰ Srov. TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Quaest. disp. de virt.*, q. 5, a. 4.

³¹ Srov. BONAVENTURA, *In libros Sententiarum* III, d. 33, a. 1, q. 6.

Cardinal Virtues in Jan Hus' *Commentary on the Sentences*

Keywords: Hus; Cardinal Virtues; Moral Virtues; Commentary on the Sentences; Ethics

Abstract: The theoretical base of Hus' ethical thinking can be found in his *Commentary on the Sentences*. The paper is focused on moral virtues which rank among the important topics in Hus' ethics. His texts on virtues are not particularly innovative. A number of Jan Hus' thoughts of close to Aquinas, although in terms of the origin of virtues Hus is much closer to Augustinian thinking than to Aquinas' Aristotelianism. His approach to virtues is similar to that of Bonaventure in this point.

doc. Tomáš Machula, Ph.D., Th.D.
Filosofický ústav AV ČR, v. v. i.
Jilská 1
110 00 Praha 1
machula@tf.jcu.cz